

**Тема 2 : СРСР у другій
половині ХХ ст. та його
розпад. Країни
Центральної та Східної
Європи.**

Урок 2

**Тема : Роки застою в СРСР
(1964-1985 рр.)**

РАДЯНСЬКИЙ СОЮЗ у 1954 – 1985 рр.

Місця випробування ядерної зброї у 1949 – 1990 рр. (на Новій Землі від 1954 р.)

Місце запуску космічних кораблів (від 1957 р.)

Головні райони освоєння цілих і перелогових земель у 1954 – 1960 рр.

Антиурядові заворушення в 1956 – 1962 рр.

Уведення радянських військ в Угорщину в 1956 р. та в Чехо-Словаччину в 1968 р.

Радянсько-китайський збройний конфлікт за острів Даманський у березні 1969 р.

Атомні електростанції

Родовища нафти, нафтопроводи

Родовища газу, газопроводи

Будівництво Байкало-Амурської магістралі в 1974 – 1984 рр.

Вторгнення радянських військ в Афганістан (1979 – 1989 рр.)

Південні Курили – спірна територія між Японією і СРСР

★ Кордони і столиці СРСР на 1985 р.

○ Межі і столиці союзних республік

○ Межі і столиці автономних республік (Кабардино-Балкарська, Чечено-Інгуська і Калмицька АРСР відновлені в 1957 р. після реабілітації депортованих народів)

1964 рік – усунення М. Хрущова від влади

14 жовтня 1964 р. – пленум ЦК КПРС звільнив М. Хрущова з усіх посад «за станом здоров'я». Першим секретарем ЦК КПРС став Леонід Брежнєв, Головою Ради Міністрів СРСР – Олексій Косигін.

Напис на карикатурі:

*«Хрущову від
московських
товарищів: “Твоя
Новорічна вечірка
буде не така, як це
було раніше”*

(1964 рік)

1964-1985 рр. – Період правління Л. Брежнєва.

Період «Застою» — ретроспективна назва одного з останніх періодів існування радянської економічної та політичної системи (середина 1970 - середина 1980-х років). Поняття «період застою» з'явилося та було введено в політичний лексикон лідером КПРС та головою держави - *М. С. Горбачовим* у другій половині 1980-х років.

На початку Леонід Брежнєв, який опинився на вершині влади, багато кому подобався. Ззовні він здавався добродушним, умів викликати симпатії співрозмовників. Щоправда, й умів домагатися свого - доволі брутално відсунув від влади конкурентів.

В особі Леоніда Брежнєва до влади в СРСР прийшла партійно-господарська **номенклатура**.

Номенклатура – привілейована правляча верства, еліта або «політичний клас», відносно закрита соціальна каста «соціалістичного» суспільства.

Етапи періоду застою

**I
етап**

(1965 – 1970) - спроба проведення економічних реформ, які мали б упорядкувати економіку СРСР.

**II
етап**

(1970 – 1982) - наростання кризи, «консервації» існуючої в СРСР системи

**III
етап**

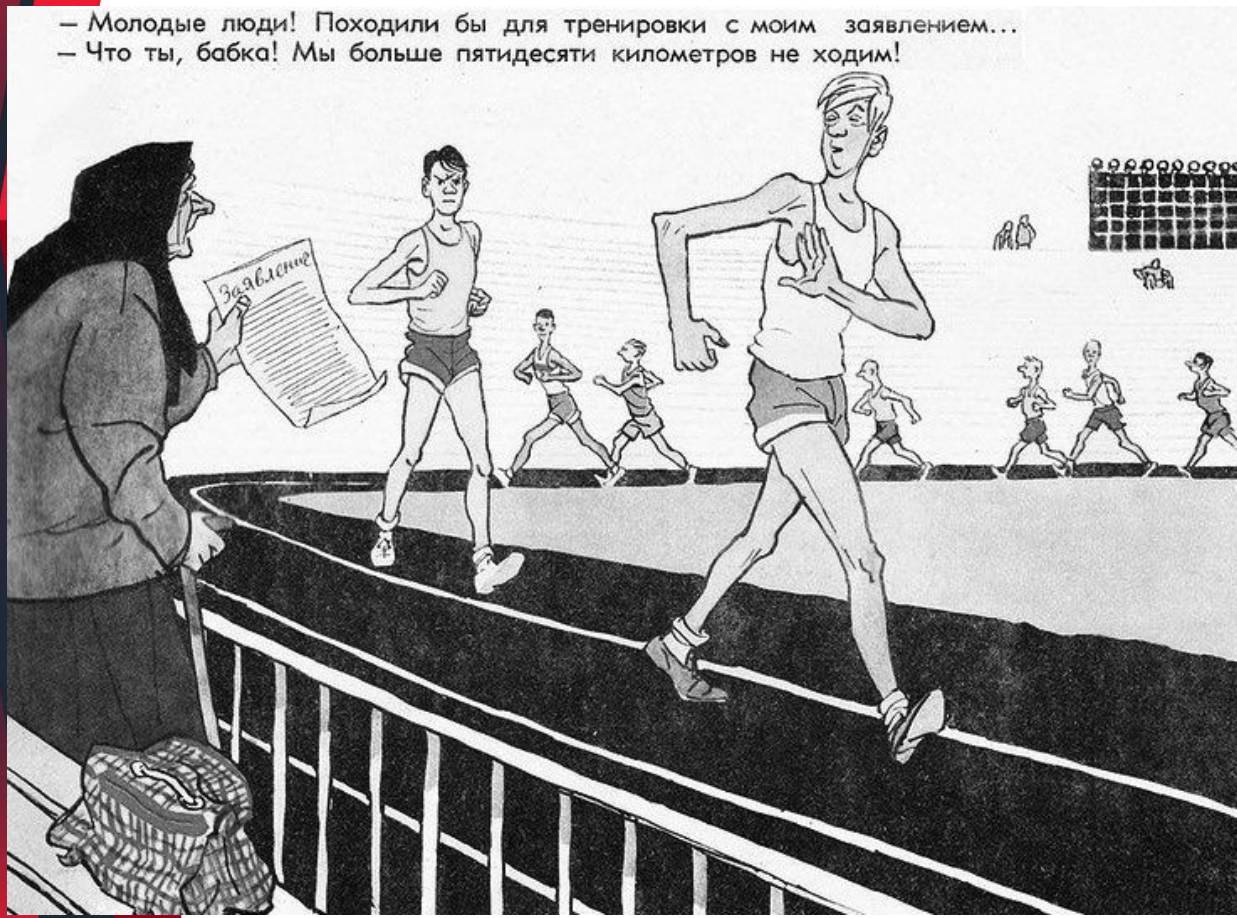
(1982 – 1985) - зміни в партійному керівництві. Усвідомлення кризового стану радянського суспільства.

Зміна політичного курсу

- Поворот від лібералізації до консерватизму в усіх сферах життя.
- Розвиток України в умовах неосталінізму.
- Відмова від критики культу особи Сталіна, висока оцінка його діяльності, формування мудрого, скромного образу вождя у фільмах.
- Зміцнення монополії КПРС на владу.
- Розростання партійно-державного апарату, бюрократизм, формалізм, кар'єризм.
- Зростання корупції, хабарництва, всевладдя.

Бюрократія – спосіб побудови організації, що складається з ряду офіційних осіб, посади і пости яких утворюють ієрархію і які розрізняються формальними правами і обов'язками, що визначають їх дії і відповідальність.

– Молодые люди! Походили бы для тренировки с моим заявлением...
– Что ты, бабка! Мы больше пятидесяти километров не ходим!

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «РОЗВИНУТОГО СОЦІАЛІЗМУ»

закріплення керівних кадрів на адміністративних і партійних посадах з метою забезпечення реалізації курсу КПРС

ЗЛИТТЯ

класів і соціальних груп

націй і народностей

державної та кооперативно-колгоспної форм власності у загальнонародну

ЛІКВІДАЦІЯ ВІДМІННОСТЕЙ

між умовами життя у місті й селі

між фізичною та інтелектуальною працею

Створення на теренах СРСР нової спільноти людей – «радянський народ»

Економічна криза

Дефіцит товарів

Говільне запровадження нових технологій

Хронічна криза сільського господарства

Висока затратність виробництва

Переважно екстенсивний шлях розвитку

Політична криза

Воєнні авантюри й нездатність вийти з них

Недієздатність законодавчих органів

Втрата динамічності в розвитку

Корупція у вищих ешелонах влади

Посилення репресій проти дисидентів

«Старіння» керівництва

Ідеологічна криза

Розходження між ідеологічними догмами та реаліями життя

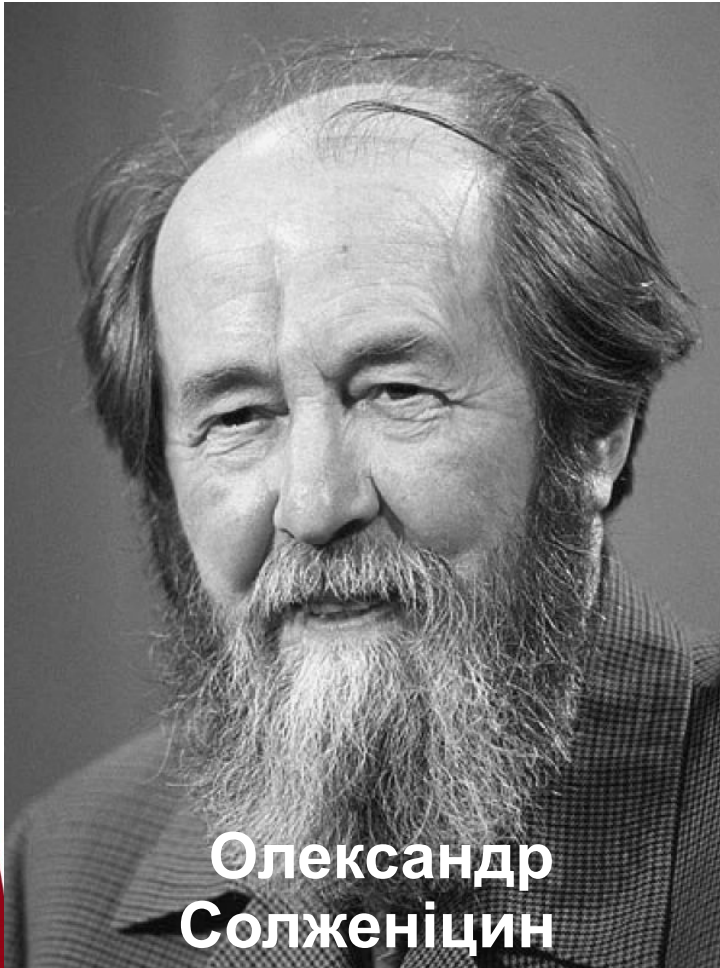
- Усвідомлення нереальності досягнення мети побудови комунізму

Зростання дисидентського руху і дисидентських настроїв у суспільстві

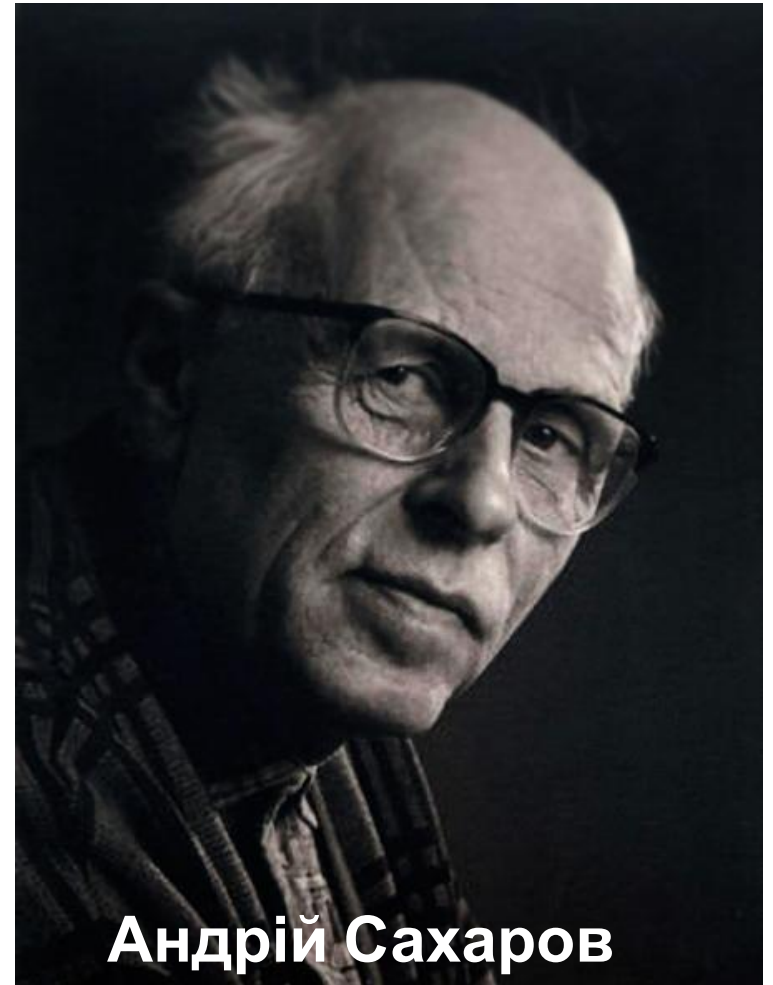
- Посилення ідеологічного тиску на суспільство

Розчарування в правильності обраного шляху розвитку

Тільки одиниці наважувалися виступати проти влади відкрито. Символами опору з боку російської інтелігенції стали в той час письменник Олександр Солженіцин і фізик Андрій Сахаров, які відстоювали право на інтелектуальну свободу. Опонентів режиму ув'язнювали.

**Олександр
Солженіцин**

Андрій Сахаров

Іззовні ж ситуація в радянському суспільстві 1970-х років виглядала стабільною.

- Доступна освіта, як здавалося, відкривала перспективи.
- Відносно задовільне соціальне забезпечення давало змогу займатися повсякденними справами.
- вдалося на деякий час досягти пом'якшення міжнародної напруги - американський президент Річард Ніксон у 1972 р. приїхав до Москви і підписав із Брежнєвим

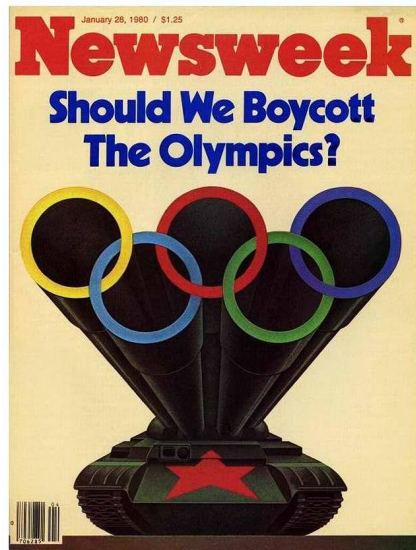
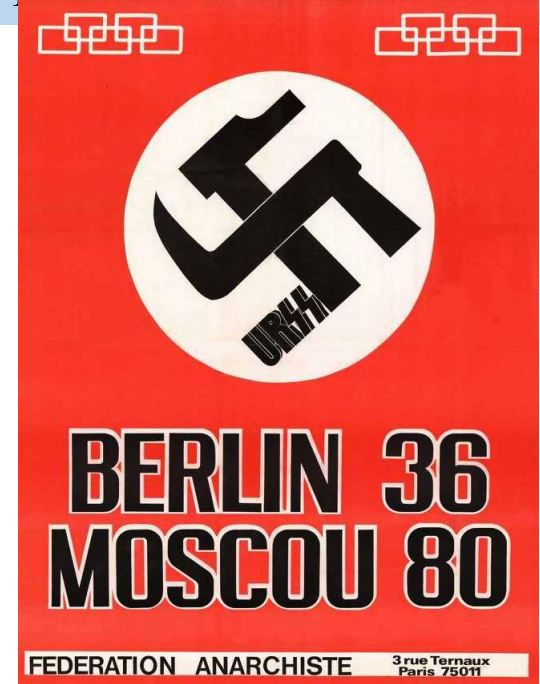
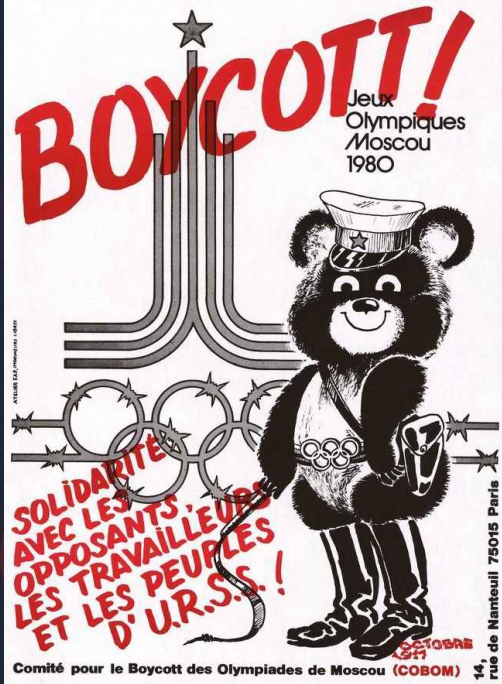
договір про обмеження стратегічних озброєнь.

Перші помітні суспільству тривожні симптоми політичної кризи з'явилися під кінець 1970-х років. Вони виникли у зв'язку з введенням у 1979 р. «обмеженого контингенту радянських військ» до Афганістану.

На знак протесту проти радянської інтервенції в Афганістан США, ФРН, Японія, а також більшість ісламських країн бойкотували XXII Літні Олімпійські ігри в Москві 1980 р.

Кризові явища у радянській економіці

- Головне гальмо модернізації - планово-директивне господарство.
- Підприємства працювали за інерцією, не дбали про продуктивність, випускали застарілу продукцію, яка не мала попиту.
- Мотивів для конкуренції й отримання прибутку взагалі не було.
- Засобом збагачення стала корупція, яка охопила державний апарат.
- Ще інші можливості відкривалися перед працівниками торгівлі - продавати за завищеними цінами дефіцитні товари.
- **Критичний стан економіки країни був очевидним, але ніхто не знав, як це подолати. Країна існувала за рахунок нещадної експлуатації природних і людських ресурсів.**

Леонід Брежнєв помер у 1982 р.

Країною керували:

Обидва керівники обіймали найвищі посади в похилому віці, хворіли й невдовзі вмирили. Це посилювало в людей відчуття абсурду при владі. Падіння відчувалося на всіх рівнях.

У країні зростала соціальна напруга: підвищено ціни, розпочалися перебої з постачанням продуктів харчування, у дефіциті були промислові товари, що зумовлювало довжелезні черги.